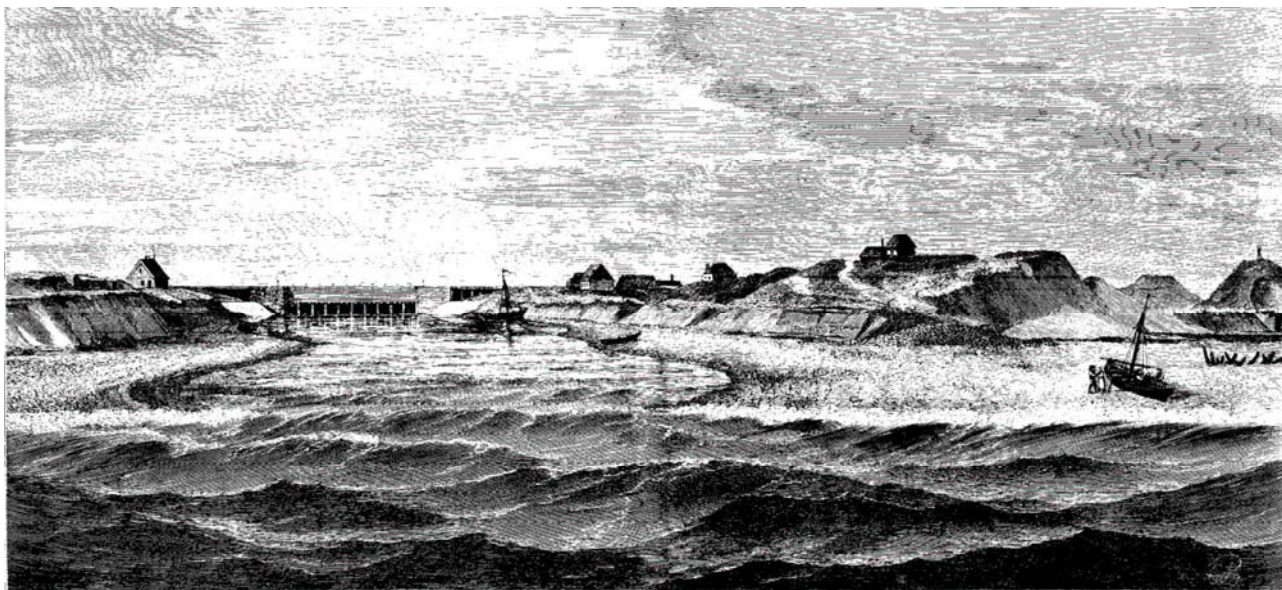


## Tørlægningen af Nissum Fjord 1844-1907



Nissum Fjords Udtørring. Klitterne mod Thorsminde Slusen ved Høivande i Vesterhavet. Tegen efter Billedet af Carl Bangen.

Tidsskriftet NUTIDEN i billeder og tekst skrev den 11. oktober 1885, at forsøget med at udtørre Nissum Fjord var komplet mislykket, og millioner var øst ud i denne industrielle tragedie, som vort land ikke tilnærmelsesvis har set magen til før. Udgifterne begyndte med, at en enkelt mand i 1844 fik koncession på at udtørre 3000 tdr. land i nordenden af fjorden. Der blev opført diger omkring arealet, men arbejdet var dårligt, og digerne blev hurtigt jævnet igen af stigende vand.

Altså måtte man finde på noget andet. Man havde planer om at føre fjordvandet ud i havet gennem jernrør under klitterne. Dog blev det ved teorien. Nu overtoges projektet af en englænder Thomas Kingdom fra London, der dannede aktieselskabet "The danish landcompany". Den ledende ingeniør Earle greb ind med kraftig hånd. Selskabet forfulgtes imidlertid af uheld; det vilde vesterhav var ikke til sinds at lade sig tøjle, og da Thorsminde-slusen næsten var fuldendt, tog havet tilløb og ødelagde på et par timer, hvad der var opført med opofrelse af kroner i tusindvis og en masse menneskekraft. Kun enkelte forvredne bjælker blev tilbage.

Efter at ingeniør Earle satte livet til under forsøget på at frelse mandskabet fra et

strandet skib, engageredes ingeniør Birckenshaw, der forsøgte samme sted - med en større sluse. Det lykkedes heller ikke fo. Havet ødelagde også hans værk.

Den tredje ingeniør, der tilbød sig, var ingeniør C. Bruun. I 1866 startede han inde midt i klitten, 1000 alen nord for de første forsøg, hvor han lavede en større udgravning. Bunden blev forsvarligt foret med masser af beton, der hvilede mellem og på nedrammet tømmer og dermed sikrede en fast bund. Slusen var udført af murværk og klinker og havde 8 gennemstrømningsåbninger med selvvirkende sluseporte ud mod havet samt jernstigebord, der skulle betjenes med spil. I efteråret 1870 var bygningen af Thorsminde afvandingsssluse færdigt. Prisen for slusen beløb sig til over 100.000 Rdlr.

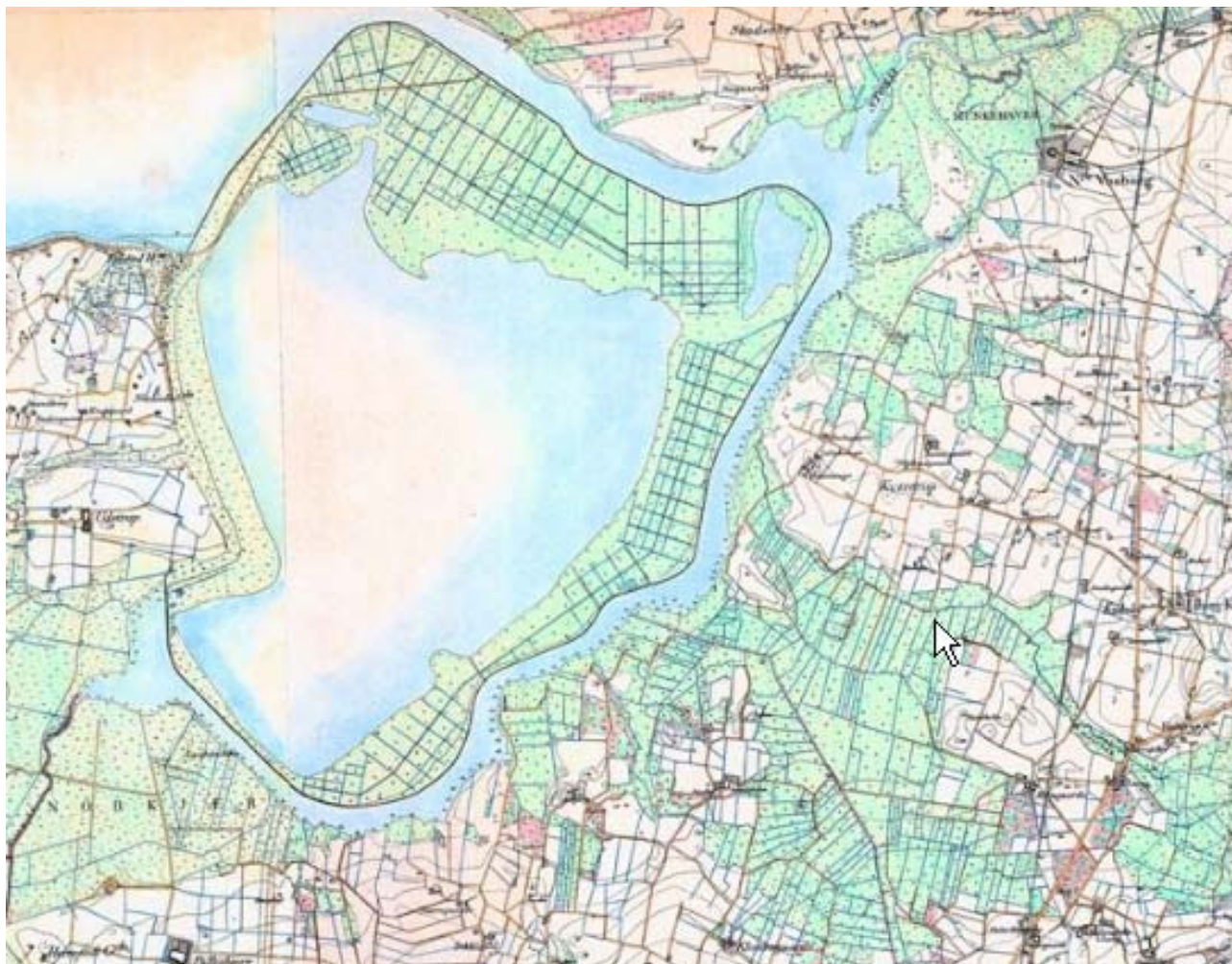
Derefter gravede man klitten mod havet bort og fyldte havrenderne på tangerne op. Nu kunne man styre vandstanden i fjorden og det egentlige arbejde, udtørring af fjorden, kunne begynde. Der var også opført en slusemesterbolig og Adser Kjærgaard blev ansat i stillingen.

Selskabet der havde skiftet navn til "The Nissum Fjord Company", havde konces-

## Tørlægningen af Nissum Fjord 1844-1907

sion til 1880 og da slusen om vinteren havde bestået sin prøve, påbegyndte man i 1871 at inddæmme "Falsted Kog" på 3-4.000 Tdr. land, hvilket krævede en dæmning på en samlet længe af 2 mil.

Området fremgår af det indsatte kort. For at pumpe området læns blev der ved Falsted Odde anbragt pumpemaskiner, deriblandt centrifugalpumper på 75 Hk, der kunne udkaste 5-6. m<sup>3</sup> vand i minuttet.



Man tørlagde snart ca. 1.000 Tdr land som havde haft 1 fod vand og den lavere del med indtil 7 fod vand kom også til syne. Man fortsatte med kanaler og inddeling i parceller; men en reel tørlægning udeblev, på trods af indsatsen. På Falsted Odde opførtes huse til maskinerne, arbejderne og den ledende ingeniør – en hel lille koloni.

I foråret 1872 ramte en ulykke, da en båd med medarbejdere på vej fra Thorsminde til Falsted Odde kæntrede i Nissum Fjord og 6 mand druknede d. 26. April.

Den ene var slusemesterens lillebror Johan Martin Kjærgaard, der var ungkarl, fisker og ansat som opsynsmand ved dæmningen, 27 ¼ år gammel. Han blev begravet i Husby medens to af de andre omkomne blev begravet i Sønder Nissum. Den ene var Svenning Lauridsen på 47 år, der ifølge folketællingen fra 1870 var Styrmand og marketender i Thorsminde født i Sønder Bork og som ifølge kirkebogen var forpagter af "Huset" i Thorsminde. Svenning var far til Adser's kommende kone. Yderligere druknede Jens Peder Overby, gift arbejdsmand på

## Tørlægningen af Nissum Fjord 1844-1907

40 år og for tiden formand for en afdeling af arbejdet ved Inddæmningen. Hjemme-hørende i Vendsyssel. Født i Holstebro. De øvrige er muligvis aldrig fundne, da de ikke ses begravet i de nærliggende sogne.

Den 12 november gik det atter galt, da 3 arbejdere mere druknede på fjorden. Hans Andersen blev begravet d. 21 november og det oplystes, at han var ugift arbejder ved digearbejdet på Nissum Fjord, opholdt sig i Nes Sogn og var 28 år. Senere tilføjes, at han var gift i Haurvig. En af de to andre – Povl Jørgensen – blev først begravet d. 8. Juni i 1873. Han var ugift formand for en arbejdsafdeling ved inddæmningen ca 38 år. Den sidste mand er ikke fundet i kirkebøgerne.

I de følgende år førtes der forhandlinger mellem indenrigsministeriet og selskabet, og sidstnævnte gjorde mange forsøg på at blive ejer af Felsted Kog, men ministeriet tilbageviste enhver forhandling herom.

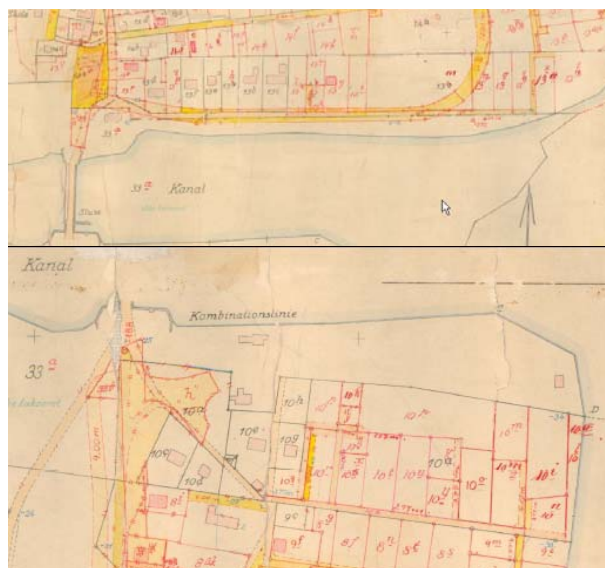
Man havde konstant udgifter - uden udsigt til gevinst, og i 1884, da en handelsmand havde vundet arbejdernes ugeløn i kortspil fra den ledende ingeniør, stoppede alt arbejdet med udtørringen og pasningen af afvandingsslusen.

Heller ikke denne sluse løste problemet, da kanalen til havet snart sandede til og lukkede slusen.

Den 27. december 1884 meddelte selskabet ministeriet, at inddæmningen af Nissum Fjord var opgivet, og det ønskede at vide, om ministeriet havde interesse i at erhverve slusen, slusemesterboligen og de tilstødende klit- og englodder matr. nr. 10, 11, 12a, 12b og 13 af Klitenge, Sdr. Nissum Sogn. Ministeriet meddelte 11. december 1885, at det offentlige ikke ønskede at købe slusen.

Selskabet "The Nissum Fjord Company" vedblev at være ejer af slusen; men satte maskiner og inddæmning i Felsted Kog på auktion. En række udpumpningsmaskiner solgtes samlet for kr. 2.400 og en enkelt af disse havde kostede kr 70.000 i indkøb. Dæmningen ved Felsted Kog blev budt ind for ca 1.000 kr med høslæt for øje. Først i 1904 solgtes slusen, eng- og klitlodder, samt slusemesterbolig til den tidligere slusemester Adser Kjærgaard. Salgssummen var ialt 700 kr.

De omhandlede arealer før og efter slusens er vist i nedenstående kortudsnit, hvor man kan se, at det stort set er matrikel nr 12 samt en del af nr 11 der bliver anvendt til sluse og kanal.



Lodsejerne foretog herefter selv gennemgravninger af klittangen ud for Thorsminde sluse, og et andragende om statsrefusion af udgifterne, blev afslået.

I de følgende år forhandlede staten og lodsejerne om en endelig ordning af afløbsforholdene. Mellem lodsejerne var der stor uenighed om, hvorvidt slusen skulle bevares ("Nordpartiet") eller det gamle løb genåbnes ("Sydpartiet"). Forhandlingerne førte til, at det gamle løb genåbnedes, idet udgifterne afholdtes af et af fornævnte koncessionshaver stillet depot, og Ringkøbing Amtsråd vedtog derefter 28/3 1890 at optage det nye udløb blandt amtets hovedvandløb. Et regulativ for Thorsminde-strømmen blev udfærdiget og vedtaget af amtsrådet 23/2 1893.

Efterfølgende vedligeholdtes udløbet, med tilskud fra amtet, af lodsejerne selv gennem et lodsejerudvalg, men da afløbsforholdene stadig var utilfredsstillende, søgte man flere gange om statsstøtte. Der var udtaget en opsynsmand ved udløbet, og når vandet i fjorden var steget til ca. 1 meter over daglig vande, og vandstanden i havet var lav, sørgede opsynsmanden for, at der blev "bø'jet" til udgravning af løbet, og så mødte alle de tilsagte og begyndte at grave en smal rende fra fjorden og ud i havet på det sted, hvor fjorden var nærmest havet. Fjordvandet dannede da under udstrømningen i løbet af ca. et døgn et åbent løb, hvorigennem der kunne sejles.

Selve bebyggelsen lå meget lavt og spredt, og ved højvande i fjorden eller ved digebrud kunne husene sættes under vand - dog undtagen Adser Kjærgaards og Kristian Isaksens, som lå noget højere. Der holdt så de andre familier til, indtil vandstanden var blevet normal. En gang steg vandet så meget, at det stod op i vandgryden på komfuret, og gulvbrædder sejlede rundt i stuen.

Det siges, at der har været ca. et halvt hundrede mand beskæftiget ved anlægget af slusen, og nogle er blevet tilbage og har bosat sig, således Adser Kjærgaard, og Kristian Isaksen

Den senere reetablering af slusen med ekspropriering er en historie for sig selv.

#### Referencer

Thorsminde Havn

<http://www.thorsmindehavn.dk/slusens-historie.html>

Anon 1873. Udtørringsarbeidet paa Nissum Fjord. Illustreret Tidsskrift, 14 Bd, Nr 694, p 144 + 146.

Dam, N.J. 1969. Thorsminde. Fra et beskedent fiskerleje til en moderne fiskerihavn. Hardsyssels Årbog, 95-104. Historisk Samfund for Ringkøbing Amt.

Pinholt, J.G. 1942. Fra tørlægningsforsøgene i Nissum Fjord. Hardsyssels Årbog, 99-106. Historisk Samfund for Ringkøbing Amt.